

УДК 372.881.1:371.385:355.23

РЕФЕРАТ ЗІ СТИЛІСТИКИ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ФОРМА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ КУРСАНТІВ

Цвяк Лариса Вікторівна
м.Хмельницький

В статті обґрунтовується важливість розробки рефератів з дисципліни «Стилістика сучасної німецької мови» як форми самостійної роботи курсантів, аналізуються традиційні помилки, які допускаються курсантами на основних етапах розробки рефератів та формулюються рекомендації щодо загальної оцінки виконаного реферату. В результаті дослідження встановлено, що підготовка рефератів допомагає курсантам опанувати використання мовних засобів у різних стилях мови, а також забезпечує формування методологічної, психологічної, педагогічної, організаційної і дослідницької культури як основи професійної компетентності.

Ключові слова: самостійна робота, реферат, стилістика німецької мови, дослідницький потенціал, професійна компетентність.

Однією з актуальних проблем в удосконаленні навчального процесу за кредитною технологією є чітка, добре організована самостійна робота, оскільки регулярна самостійна робота студентів протягом усього періоду навчання допомагає їм виробити навички самостійного пошуку інформації та її аналітичного осмислення з метою одержання нових знань. Тому формування у майбутніх фахівців професійних навичок самостійної роботи є важливим завданням сучасної вищої школи. Міжнародна практика вже давно довела доцільність впровадження в навчальний про-

цес різноманітних форм самостійної роботи студентів, а сучасні вимоги, які висуваються до підготовки фахівців, вимагають від вищої школи інтерактивізації самостійної роботи.

Зміни, які відбуваються нині в організації навчальної діяльності студентів, свідчать про посилення ролі самостійної роботи у підготовці майбутніх фахівців.

Питання організації самостійної роботи студентів у системі освіти постійно знаходяться в сфері інтересів дослідників. Протягом багатьох років навкруги цієї проблеми виникають наукові суперечки, в результаті яких народжуються різноманітні погляди і формуються методичні та методологічні позиції. Вивчення спеціальних наукових робіт і публікацій свідчить про досить детальний розгляд у педагогічних дослідженнях питання організації самостійної роботи в середній школі, у вищих навчальних закладах.

Є чимало підходів до визначення сутності самостійної діяльності, яка спрямована на формування творчої особистості.

Відомі науковці, а саме: О.В.Астахова [1], І.Ф.Прокопенко, В.І.Євдокимов, П.І.Підкасистий, І.Ф.Харламов [15] надають великого значення самостійній роботі в процесі формування особистості, розглядають основні принципи, форми, методи організації, а також облік і контроль цієї діяльності. У наукових роботах В.К.Бураяка [3], Б.Г.Єсипової,

А.М.Івасишина, В.В.Луценко [9], П.І.Підкасистого, Н.О.Шишкіної [17] досліджувались сутність поняття самостійної роботи, принципи її організації, розглядалися різні класифікації, вивчалися методи, форми, засоби проведення самостійної роботи, розроблялись методики планування, організації та контролю самостійної роботи. Проблему організації самостійної роботи студентів досліджували М.Г.Гарунов [6], О.В.Євдокимов [13], С.Г.Заскалета [7], І.А.Шайдур [16]. У роботах К.Б.Бабенко, О.Г.Мороза, В.С.Тесленка та інших науковців відображені особливості організації самостійної роботи студентів на молодших курсах. Управлінням самостійної роботи студентів у позааудиторний час займалися Л.В.Клименко, В.П.Шпак. Навчання студентів умінню планувати свою пізнавальну діяльність досліджували А.А.Лошак, О.М.Козак, М.П.Красницький. Системний підхід в організації самостійної роботи студентів досліджувався в роботах Г.М.Гнитецької, Л.І.Заякиної та інших науковців.

Найбільш поширеними формами самостійної роботи з облікових дисциплін є: написання рефератів, доповідей; вивчення нормативних документів; розв'язання задач чи виконання вправ; ділові ігри; розв'язання тестів, які можна вважати також формою поточного контролю знань студентів. Вибір форми самостійної роботи залежить від багатьох чинників і покладений на викладача. У будь-якому разі на вибір форм самостійної роботи впливає, по-перше, співвідношення між аудиторною та позааудиторною самостійною роботою, по-друге, наявність відповідних методичних рекомендацій, досвіду та педагогічної майстерності викладача. При виборі форм самостійної роботи необхідно пам'ятати, що головна її мета полягає в здобутті глибоких знань з дисципліни.

Ми хотіли б детальніше зупинитися на доцільності підготовки рефератів із дисципліни «Стилістика сучасної німецької мови» майбутніми офіцерами-перекладачами, оскільки на її вивчення відводиться не так багато часу, а тому самостійне опанування ряду тем в позааудиторний час (протягом самостійної роботи та на індивідуальних заняттях) є важливою запорукою успіху на шляху усвідомлення курсантами суті мовних явищ, які вивчає стилістика, розуміння особливостей функціонування мовних засобів у різних функціональних стилях, здобуття практичних навичок стилістичного аналізу тексту, забезпечення розвитку та удосконалення навичок практичного володіння засобами мови, оволодіння вмінням аналізувати лексичні, граматичні, фонетичні явища з точки зору стилістики та розвитку вміння підготовки наукової роботи.

Тому *метою нашої статті* є обґрунтування важливості розробки рефератів з дисципліни «Стилістика сучасної німецької мови» як форми самостійної роботи курсантів, аналіз традиційних помилок, які допускаються курсантами на основних етапах розробки рефератів, виходячи з власного досвіду, та рекомендації щодо загальної оцінки виконаного реферату.

Об'єктом нашого дослідження є самостійна робота курсантів, а *предметом* виступає методика організації роботи курсантів над виконанням рефератів з дисципліни «Стилістика сучасної німецької мови».

Сьогодні серед дослідників цієї проблеми відсут-

не єдине розуміння суті таких понять, як самостійність, самостійна робота студентів, її функції й види. Грунтуючись на сучасних науково-педагогічних дослідженнях, ми розглядаємо самостійну роботу студентів як особливу форму навчальної діяльності суб'єкта, у процесі якої студенти оволодівають знаннями та вміннями, а також розвивають такі якості особистості, як самостійність і активність. Як стверджує В.А. Козаков, організація самостійної роботи студентів має подвійну мету: формування самостійності як риси особистості й засвоєння знань, умінь та навичок [8, с. 27].

У правоохоронному вищому навчальному закладі самостійна робота має за мету закріпити і поглибити знання і навички, одержані на лекціях, підготуватися до семінарських занять та екзамену, розробити реферат із запропонованої теми.

Курсантові – майбутньому офіцеру-прикордоннику необхідно виховувати у себе навички самостійної підготовки рефератів і публічних виступів, уміння брати участь у творчих дискусіях, формувати якості майбутнього вихователя і організатора. В ході підготовки рефератів зі стилістики сучасної німецької мови у курсантів розвивається логічне мислення, формуються навички чіткого і аргументованого викладення власних думок. Вони навчаються правильно вживати стилістичні мовні засоби, користуватися стилістичними ресурсами німецької мови, виявляти стилістичні особливості текстів різних жанрів, а також використовувати набуті знання при написанні курсових та випускних робіт. Крім цього, послідовне і якісне виконання трьох форм навчально-дослідницької діяльності – реферату, курсової і дипломної роботи – забезпечить фахівцю формування методологічної, психологічної, педагогічної, організаційної і дослідницької культури як основи професійної компетентності.

З навчальної дисципліни «Стилістика сучасної німецької мови» курсанти – майбутні офіцери-прикордонники готують тематичні реферати та реферативні огляди у формі навчально-дослідницької роботи, яка включає обґрунтування теми (актуальність, аналіз літератури, мету, завдання, методи дослідження), зміст, висновки, перелік літератури. У порівнянні з курсовою і дипломною роботою обґрунтування в рефераті викладено лаконічно, схематично. Такий реферат передбачає письмову роботу і усну доповідь. Робочою навчальною програмою чітко визначено основну мету написання рефератів як форми самостійної навчальної діяльності курсантів – навчитися:

- самостійно знаходити наукову літературу з теми;
- працювати з літературою;
- аналізувати проблему, факти, явища, систематизувати і узагальнювати дані, робити висновки;
- аргументовано висловлювати свої думки;
- оцінювати теоретичне і практичне значення проблеми;
- викладати матеріал у логічній послідовності;
- правильно оформляти наукову роботу.

Реферат як форма самостійної дослідницької роботи має декілька педагогічних функцій:

- *навчальну* (створення реферату – це самостійна робота курсанта при цілеспрямованому керівництві педагога);
- *перевірочно-контролюючу* (реферат може вико-

ристовуватися як засіб проміжної і підсумкової агестації);

- *індивідуалізації навчання, підтримки і розвитку пізнавальних інтересів курсанта* (у цьому випадку реферат представляється до захисту).

Оскільки реферат є найпростішою формою контролю знань курсантів, до нього висуваються не такі високі вимоги, як, наприклад, до курсової або дипломної роботи. Але разом з тим його розробка вимагає від курсантів наполегливої праці та уваги. Незважаючи на те, що це наукова робота, реферат, як правило, не містить елементів новизни. Достатньо грамотно і логічно викласти основні ідеї із запропонованої теми, що містяться в декількох джерелах, і згрупувати їх за точками зору. Підготовка рефератів передбачає поглиблене вивчення першоджерел і сприяє всебічному знайомству з літературою з обраної теми, створює можливість комплексного використання набутих навичок роботи з книгою, розвиває самостійність мислення, уміння на науковому рівні аналізувати явища дійсності та робити висновки для практичної роботи. Для реферату головне – обґрунтування власного розуміння процесу, аргументоване погодження з однією з викладених думок.

Основними вимогами, що висуваються до реферату з проблем стилістики сучасної німецької мови, є:

- 1) уміння працювати з науковою літературою;
- 2) підручники і навчальні посібники при написанні рефератів не використовуються як єдині джерела дослідження;
- 3) уміння орієнтуватися у виборі потрібного матеріалу з монографій, наукових статей з журналів;
- 4) уміння виділити проблему з контексту;
- 5) застосування навичок логічного мислення;
- 6) дотримання культури письмового мовлення;
- 7) володіння правилами оформлення наукового тексту, посилань, складання бібліографії.

Виконання реферату передбачає проходження таких етапів:

- 1) вибір та затвердження теми роботи;
- 2) підбір та вивчення літератури; складання плану реферату (план є сукупністю предметних і детальних питань, що розкривають основні змістові моменти теми, яка досліджується);
- 3) написання роботи;
- 4) внесення правок і захист реферату.

Викладач дисципліни завжди звертає увагу курсантів на те, що при розробці реферату не слід дослівно переписувати текст підручника або інших джерел. У тексті не повинно бути нічого зайвого, що не стосується теми, жодних непотрібних відступлень. Відповідність змісту реферату заявленій темі є одним із критеріїв його оцінки. Це вимагає дисципліни розуму і розвинутості мислення. Самостійна підготовка рефератів вимагає не лише певних зусиль з боку курсантів, але й кваліфікованої підтримки викладача. Він надає консультативну допомогу курсантові у формулюванні теми, в організації пошуку і відбору джерел, обговорює з курсантом план і зміст, композицію і оформлення реферату, за необхідності готує рецензію на виконану роботу. Особливу увагу слід звернути на обробку готового тексту реферату і підготовку до усного виступу на семінарі. Курсант повинен не лише добре знати матеріал, але й уміти чітко і дохідливо довести його основні ідеї до своїх

однокурсників, логічно і переконливо будувати свої відповіді і пояснення. Для активізації семінарського заняття практикується рецензування рефератів самими курсантами, які, ознайомившись заздалегідь з його змістом, акцентують увагу на негативних моментах, роблять, якщо потрібно, доповнення. Реферат зазвичай містить матеріал, який може бути засвоєний курсантами.

Що стосується тематики реферату, то вибір теми залежить від пізнавальних інтересів курсанта. Крім того, при виборі теми з дисципліни «Стилістика сучасної німецької мови» слід також враховувати її актуальність, ступінь розробленості в науковій літературі, наявність літератури з досліджуваної проблеми, доступність інформаційних джерел, рівень підготовленості курсанта, практичну значущість. Тематика рефератів завжди розробляється завчасно, це дозволяє отримати достатню кількість часу для їх розробки. Якість рефератів залежить від актуальності їх тематики, яка дозволяє поглиблено вивчити першоджерела, спеціальну монографічну літературу. Буває і таке, що хороший реферат стає основою для цікавих бесід і дискусій.

Таким чином, головна мета роботи над рефератом зводиться до розвитку пізнавальних здібностей, пошукових навичок, творчої активності, логічного мислення та дослідницького потенціалу курсантів. Розвиток інноваційних технологій у сучасній освіті дозволяє підвищити ефективність самостійної роботи курсантів і якісно модернізувати навчальний процес у цілому. Використання в процесі самостійної роботи бібліотеки, Інтернету, медiateки або єдиної телекомунікативної мережі сприяє формуванню цілої системи навичок, необхідних фахівцеві для відбору та обробки інформації.

Як свідчить досвід, тематика рефератів зі стилістики німецької мови повинна викликати інтерес у курсантів. Він досягається новизною поставлених завдань, незвичністю їх змісту, розкриттям перед курсантами практичного значення завдання. Курсанти завжди проявляють великий інтерес до самостійної роботи, в процесі якої вони здійснюють стилістичний аналіз нового тексту. Розробку рефератів слід планомірно і систематично включати до навчального процесу. Лише за цієї умови у курсантів будуть вироблятися тверді уміння і навички. З іншого боку, при організації самостійної роботи важливо розумно поєднувати викладення лекційного матеріалу з самостійною роботою курсантів з оволодіння знаннями, уміннями і навичками: наднормове захоплення самостійною роботою може гальмувати темпи засвоєння програмного матеріалу.

При розробці рефератів зі стилістики німецької мови курсанти наштовхуються на певні труднощі, це пов'язано з їхнім незначним досвідом щодо створення наукового тексту. У зв'язку з цим допускаються типові змістові недоліки. Так, при роботі над «Вступом» відмічається невміння обґрунтувати актуальність наукової теми, нечітко формулюються мета і завдання роботи. Для «Заключного слова» типовими недоліками з боку змісту є повторення чужих теоретичних положень, а не представлення власної думки, невміння зробити адекватні висновки, вилучити з матеріалу принципово важливий зміст і подати його в стислій формі. З точки зору структури роботи ти-

повими недоліками є порушення логіки викладення і представлення теоретичного матеріалу, відсутність логічних переходів між частинами роботи.

Зауваження, пов'язані з мовою і стилем виконано-го реферату: стилістичні, орфографічні і пунктуаційні помилки (уникнути стилістичних помилок повністю не вдасться, але необхідно до цього прагнути), смислова нечіткість побудови фраз, слабе володіння конструктивними елементами наукового стилю, що призводить до розмовного стилю викладу матеріалу, ускладненість синтаксису і лексики, що пов'язано, як правило, з переписуванням з чужих джерел.

Для того, щоб допрацювати реферат, курсант необхідно врахувати всі зауваження з боку викладача, а також «відпочити» від тексту реферату, тобто повернутися до нього приблизно через два тижні, тоді стають очевидними і змістові, і формальні неточності в роботі. На стадії редагування дуже ефективним є читання тексту сторонньою, але кваліфікованою в цій галузі особою.

Контроль за результатами самостійної роботи студентів – це невід'ємна складова частина навчально-виховного процесу, що має на меті забезпечити зворотній зв'язок «курсант-викладач» і виявити на основі цього правильність її організації. Мета контролю самостійної роботи курсантів – допомогти їм методично правильно, з мінімальними затратами часу самостійно засвоювати теоретичний матеріал й здобувати навички розв'язання певного рівня завдань з навчальних дисциплін.

При оцінці наукової роботи курсанта враховуються її такі характеристики:

- 1) оцінка роботи за формальними критеріями:
 - дотримання строків здачі роботи;
 - зовнішній вигляд і правильність оформлення титульної сторінки;
 - наявність правильно оформленого плану;
 - наявність внутрішньої рубрикації глав і параграфів;
 - вказівка сторінок у плані роботи і тексті;
 - наявність у тексті зносок і посилань;
 - наочність і правильність оформлення ілюстративного матеріалу;
 - наявність і якість додатків;
 - правильність оформлення переліку літератури;
 - правильність оформлення цитат;
- 2) оцінка роботи за змістом:
 - відповідність змісту роботи обраній темі;
 - логічна структура роботи та її відображення у плані;
 - якість вступної частини;
 - відповідність змісту розділів їх назві;
 - логічний зв'язок між розділами;
 - уміння робити висновки;

- якість заключної частини;
 - знання літератури;
 - наявність помилок принципового характеру.
- Отже, рекомендується оцінювати реферат за такими критеріями:
- відповідність темі змісту реферату;
 - глибина і повнота розкриття теми;
 - логіка викладення матеріалу;
 - термінологічна чіткість;
 - рівень навичок самостійної роботи з науковою літературою та вміння її критично аналізувати;
 - власне бачення проблеми автором, самостійний, творчий характер роботи;
 - правильне оформлення реферату і переліку використаних джерел;
 - якщо реферат є основою усного повідомлення, то слід врахувати уміння автора відібрати найсуттєвіший матеріал для стислого виступу;
 - якість презентації результатів реферативного дослідження.

Результати нашого дослідження дозволяють зробити такі **висновки**:

- 1) спираючись на літературні джерела та виходячи з практики роботи у вищому правоохоронному навчальному закладі самостійна робота визначається як навчальна діяльність курсантів, спрямована на вивчення і оволодіння матеріалом навчального предмета без безпосередньої участі викладача; головним завданням самостійної роботи є удосконалення якості знань, умінь та навичок з дисципліни, що вивчається, а також підвищення рівня самостійності;
 - 2) реферат є не тільки найбільш поширеною формою організації самостійної роботи, але й найпростішою та базовою науковою роботою курсанта;
 - 3) розробка курсантами рефератів зі стилістики сучасної німецької мови допомагає їм опанувати використання мовних засобів у різних стилях мови, а також забезпечує формування методологічної, психологічної, педагогічної, організаційної і дослідницької культури як основи професійної компетентності;
 - 4) традиційні помилки, які допускаються курсантами в ході роботи над рефератами, пов'язані з незначним досвідом у створенні наукового тексту, вони аналізуються і виправляються під час редагування роботи;
 - 5) оцінювати наукову роботу курсанта рекомендується як за змістом, так і за формальними критеріями.
- У подальших дослідженнях варто детальніше зупинитися на інших формах організації самостійної роботи курсантів, обґрунтувати їхні переваги та недоліки, а також розробити методику організації самостійної роботи з дисципліни «Стилістика сучасної німецької мови» у вищому правоохоронному навчальному закладі.

Література та джерела

1. Астахова О.В. Трансформація соціальних функцій вищої освіти в сучасних умовах: навч. посібник з соціології освіти для магістрантів, аспірантів, викладачів вищої школи / Олена Астахова; заг. ред. О.В.Астахової. – Х.: Знання, 1999. – 75 с.
2. Белкін Є. Педагогічні основи організації самостійної роботи студентів у ВНЗ: навч. посібник / Белкін; під заг. ред. Є.Л. Белкіна. – О.: Знання, 1989. – 165 с.
3. Бурак В.К. Керування самостійною роботою студентів / Володимир Бурак // Вища школа. – 2001. – № 4-5. – С.48-52
4. Воеводин Л.Д. Самостоятельная работа студентов над источниками – эффективное средство самообразования // Вестн. Моск. ун-та. (Сер. II.: Право). – 1996. – №4. – С.49-62
5. Воронцов Г.А. Письменные работы в вузе: Реферат (доклад). Контрольная работа. Курсовая работа. Дипломная работа: Учеб. пособие для студентов / Г.А. Воронцов. – 2-е изд., перераб. и доп. – Ростов-на-Дону, 2002. – 191с.
6. Гарунов М.Г. Дидактичні основи організації самостійної роботи студентів на практичних заняттях / М.Г. Гарунов. – М.:

- МВСО СРСР, 1991. – 16 с.
7. Заскалета С.Г. Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів сільськогосподарського інституту /за матеріалами вивчення іноземних мов/: автореф. дис. ... канд. пед. наук: /13.00.04 – теорія і методика професійної освіти) / Заскалета Світлана Григорівна; інст. пед. та псих. проф. освіти АПН України. – Київ, 2000. – 19 с.
 8. Козаков В.А. Самостійна робота студентів як дидактична проблема / В.А. Козаков. – К. : НМК ВО, 1990. – 62 с.
 9. Луценко В.В. Організація самостійної роботи студентів в умовах особистісно-орієнтованого навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук.: (13.00.04 – теорія і методика професійної освіти) / Луценко Вікторія Вікторівна. – Харк. держ. пед. унів. ім. Г.С.Сковороди. – Харків, 2002. – 24 с.
 10. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: навч. посіб. / [ред. С.У. Гончаренко, П.М. Олійник, В.К. Федорченко]. – К.: Вища школа, 2003. – 323 с.
 11. Підкасистий І.Ф. Педагогічні технології: навч. посібник / І.Ф.Прокопенко, В.І.Євдокимов; за заг. ред. І.Ф.Прокопенко. – Х.: Колегіум, 2006. – 224 с.
 12. Платонова Т.И., Панкова В.П. Организация самостоятельной работы по написанию реферата // Современные проблемы науки и образования. – 2006. – № 2. – С. 98-99.
 13. Самостійна робота студентів: навч. посібник / В.І. Євдокимов; за заг. ред. В.І. Євдокимов. – Х.: Вид-во ХДГУ, 2004. – 140 с.
 14. Самостоятельная деятельность студентов в условиях негосударственных и государственных вузов / Под. ред. С.М.Годника, В.И.Хлоповских. – Воронеж, 1996. – 120 с.
 15. Харламов І.Ф. Педагогіка: навч. посібник / Ігор Харламов. – М.: Вища школа, 1990. – 128 с.
 16. Шайдур І.А. Організація самостійної роботи студентів педагогічних університетів на основі індивідуального орієнтованого підходу: автореф. дис. ... канд. пед. наук.: (13.00.04 – теорія і методика професійної освіти) / Шайдур Ірина Анатоліївна; інст. пед. та псих. проф. освіти акад. пед. наук України. – Київ, 2003. – 22 с.
 17. Шишкіна Н.О. Організація самостійної роботи студентів у процесі вивчення юридичних дисциплін у вищому навчальному педагогічному закладі: автореф. дис. ... канд. пед. наук.: (13.00.04 – теорія і методика професійної освіти) / Шишкіна Наталія Олександрівна; Харк. держ. пед. унів. ім. Г.С. Сковороди. – Харків – 2002. – 21 с.

В статтє обосновується необхідність розробки рефератів по дисципліне «Стилістика сучасного німецького язика» як форми самостійної роботи курсантів, аналізуються традиційні помилки, допускаємі курсантами на основних етапах розробки рефератів и формулюються рекомендації относительно общей оцєнки выполненного реферата. В результаті дослідження установлено, що підготовка рефератів допомагає курсантам оволодіти використанням язикових засад в різних стиліях язика, а також забезпечує формування методологічної, психологічної, педагогічної, організаційної и дослідницької культури як основи професійної компетентності.

Ключеві слова: самостійна робота, реферат, стилістика німецького язика, дослідницький потенціал, професійна компетентність.

This article gives the grounds for proving the importance of elaboration of a summery (project) on discipline "German Language Stylistics" as a form of cadets' self study process. The article analyses traditional mistakes which may be made by cadets during the main stages of summery developing process as well as formulates some recommendations as to general estimation of the summery. As a result of the research it was defined that developing of summery helps cadets learn how to use language means of different language styles as well as provide the formation of methodological, psychological, pedagogical, organizational and exploratory culture as the background of professional competence.

Key-words: self study process, summery (project), German Language Stylistics, exploratory potential, professional competence.